

Iepazīstoties ar jēdziena “novadpētniecība” skaidrojumiem dažādos informācijas avotos¹, izkristalizējas galvenie un svarīgākie novadpētniecības aspekti:

✓ Novadpētniecība ir vispusīga lokālu teritoriju jeb nelielu ģeogrāfisku apgabalu (novada, ciema, pagasta, pilsētas, apkaimes, apvidus, kādas nelielas vietas u. t. t., turpmāk – novada) izpēte, pētījumu un materiālu kopums par novadu un zinātne par novada pētniecību.

✓ Novadpētniecība aptver visu iespējamo vietējās dzīves aspektu izpēti visdažādākajās dzīves jomās un saistīta ar daudzām kultūras un zinātņu nozarēm: novada vēsture, ģeogrāfija, vide un ainava, ģeoloģija, daba, sociālā, politiskā, kultūras un ekonomiskā dzīve, izglītība, māksla, mūzika, arhitektūra, etnogrāfija, kultūras pieminekļi, ievērojami novadnieki, iedzīvotāju sadzīve, paražas, folklorā u. t. t.

✓ Novadu pēta visās trijās laika dimensijās: pagātnē, tagadnē un nākotnes perspektīvā.

Jēdziena “novads” skaidrojums:

✓ ģeogrāfiska, etnogrāfiska vai administratīvi teritoriāla vienība, kas mazāka par valsti;

✓ nosacīta teritoriāla vienība, kuru var izdalīt pēc dažādām pazīmēm:

- pēc kultūrvēsturiskajām īpatnībām (Latvijas kultūrvēsturiskie novadi: Kurzeme, Zemgale, Vidzeme, Sēlija, Latgale);

- pēc administratīvi teritoriālā iedalījuma;²

- kādas administratīvi vai vēsturiski izveidotas vienības – mikrorajoni, apkaimes (Vecrīga, Jugla).

Angļu valodā novadpētniecības darba apzīmēšanai tiek izmantoti divi atšķirīgi termini³:

• **‘Local history’** (vietējā vēsture, novada vēsture, arī novadpētniecība) – novada vai nelielas vietas vēstures izpēte. “Novadpētniecība ir vietas atmiņa.” saka Karola Kemmena (*Carol Kammen*) grāmatā par vietējo vēsturi “On doing local history”⁴. Novadpētniecība ir sabiedrības kopīgās atmiņas.

• **‘Local studies’** (novadpētniecība) – kompleksa novada izpēte pagātnē, tagadnē un nākotnes perspektīvā. Šis termins ietver gan vēsturisko dimensiju jeb novada vēstures pētīšanu, atspoguļojot vietējās kopienas izcelsmi, dzīvi pagātnē un vēsturisko attīstību, gan mūsdienu notikumu fiksēšanu un skatu nākotnē.

Tomēr praksē šie divi jēdzieni ne vienmēr tiek viennozīmīgi nošķirti: reizēm tie tiek izmantoti kā sinonīmi, bieži vien terminu ‘local history’ lieto ‘local studies’ vietā.

Mūsdienu bibliotēku novadpētniecības darbā aktuāla ir kompleksa novada izpēte: pagātnē, tagadnē un nākotnes perspektīvā visās zinātņu nozarēs. Vēsture joprojām ir dominējošā nozare bibliotēku novadpētniecības krājumos, taču nozīmīgu darbu bibliotēkas iegulda arī mūsdienu un nesenās pagātnes⁵ dokumentēšanā, piemēram, veicot novadpētniecisku publikāciju no laikrakstiem

¹ Akadēmiskā terminu datubāze “AkadTerm”; bibliotēku un informācijas zinātnes vārdnīca “ODLIS” (https://products.abc-clio.com/ODLIS/odlis_1); Library Association Local Studies Group. Local Studies Libraries : Library Association guidelines for local studies provision in public libraries. Second edition. London : Library Association Publishing, 2002. ISBN 185604, [1.] lpp.; Sallinne Inta. Bibliotēku novadpētniecības darbs: prezentācija, npublicēts materiāls. 2012. gada 29. marts.

² 2020. gada 23. jūnijā spēkā stājies Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums (<https://likumi.lv/ta/id/315654-administrativo-teritoriju-un-apdzivoto-vietu-likums>), kas nosaka, ka Latvijas Republiku iedala valstspilsētu pašvaldību teritorijās un novadu pašvaldību teritorijās. Novada teritorijas iedala pilsētās un pagastos.

³ *Local studies collection management*. Edited by Michael Dewe. [England]: Ashgate, 2002. P. 1-2. ISBN 0566083655.

⁴ Kammen, Carol. *On doing local history*. 3rd ed. Lanham : Rowman & Littlefield, [2014]. P. 1. ISBN 9780759123694.

⁵ “Nesenā pagātne” ir aptuvenš apzīmējums laika posmam, kas nevienā historiogrāfijas tradīcijā nav tieši definēts.

Parasti uzskata, ka par neseno pagātne var saukt to vēstures posmu, kas ir jaunāks par 50 gadiem kopš attiecīgā

un citiem medijiem analītisko bibliografēšanu. Uzmanība pievēršama arī novada nākotnes redzējumam, piemēram, novada attīstības plāniem.

Latvijas bibliotēku novadpētniecības darba vadlīniju 16. punktā noteikts:

Komplektējami arī materiāli par mūsdienām un neseno pagātņi, lai fiksētu un saglabātu vietējās sociālās, ekonomiskās un kultūras aktivitātes un sasniegumus.

notikuma brīža. Citiem vārdiem, vēsture sākas tikai tad, kad kopš pētāmajiem notikumiem ir pagājuši vismaz 50 gadi. Šāds iedalījums ir formāls, taču palīdz organizēt pētniecību. “Nesenā pagātne” kopumā ir tas vēstures periods, kura aculiecinieki un notikumu dalībnieki lielākoties ir mūsu vidū, un atceras šo “neseno pagātņi” kā pieauguši cilvēki atceras kādu savas dzīves daļu. Par neseno pagātņi tātad būs salīdzinoši vairāk aculiecinieku liecību, kuras iespējams pārbaudīt, uzdodot jautājumus pašiem dzīvajiem aculieciniekiem. Viņu stāstītais būs mutvārdu vēstures avots. 50 gadu robežu izmanto arī pieminekļu aizsardzībā kā kritēriju tam, vai mākslas darbs vai ēka var pretendēt uz pieminekļa statusu (vai šo objektu ir iespējams adekvāti novērtēt). Vācu valodā “neseno pagātņi” sauc par *die Zeitgeschichte*, angļu – *contemporary history*, tātad laikmetīgā vēsture, nesenā vēsture, krievu valodā – *современная история*. Avots: Mintauris, Mārtiņš. *Komentāri bibliotēku novadpētniecības darba izdevumam* [tiešsaiste]. E-pasta ziņojums. 2020. gada 7. decembris.